

**स्वयंसेवी संस्थांमार्फत मानसिक आजारमुक्त
व्यक्तीकरिता पुनर्वसन गृहांची निवड करणेबाबत.**

महाराष्ट्र शासन

दिव्यांग कल्याण विभाग

शासन निर्णय क्रमांक:- दिव्यांग- २०२४/प्र.क्र.५३/दिव्यांग कल्याण-२.

३१,३२,३५ ए, ए विंग, तिसरा मजला, मित्तल टॉवर

बॅरिस्टर रजनी पटेल मार्ग, नरिमन पॉईंट,

मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०२९.

दिनांक :- २२ सप्टेंबर, २०२५.

- संदर्भ :-**
१. मेंटल हेल्थ केअर ॲक्ट - २०१७.
 २. दिव्यांग व्यक्ती हक्क अधिनियम - २०१६.
 ३. दिव्यांग कल्याण विभागाचा शासन निर्णय क्र. दिव्यांग- २०१९/ प्र.क्र.१०३/
दिव्यांग कल्याण-२, दि.०१ सप्टेंबर, २०२३.
 ४. दिव्यांग कल्याण विभाग क्र. दिव्यांग-२०२४/प्र.क्र.५३/दिव्यांग कल्याण -२,
दि.११ जून, २०२५ रोजी संपन्न झालेल्या बैठकीचे इतिवृत्त
 ५. आयुक्त, दिव्यांग कल्याण आयुक्तालय, पुणे यांचे पत्र क्र.दिकआ/प्र-४-
मति/पुनर्वसनगृहे/मान्यता/छाननी/२०२३-२४, दिनांक २२ फेब्रुवारी, २०२४
रोजीचे पत्र
 ६. आयुक्त, दिव्यांग कल्याण आयुक्तालय, पुणे यांचे पत्र क्र.दिकआ/मति-४-
हाफ वे होम २०२४-२५, दिनांक ०७ जुलै, २०२४ रोजीचे पत्र.
 ७. आयुक्त, दिव्यांग कल्याण आयुक्तालय, पुणे यांचे पत्र क्र.दिकआ/प्र-४-
माती/पुनर्वसनगृहे/मान्यता/२०२४-२५, दिनांक ११ मार्च, २०२५ रोजीचे
८. पत्र.
आयुक्त, दिव्यांग कल्याण आयुक्तालय, पुणे यांचे पत्र क्र.दिकआ/प्र-
४/मा.आ.स.माहिती /२०२५-२०२६, दिनांक ०९ जुलै, २०२५ रोजीचे पत्र.

प्रस्तावना :-

दिनांक ०१ सप्टेंबर, २०२३ रोजीच्या शासन निर्णयान्वये स्वयंसेवी संस्थामार्फत मानसिक आजार व्यक्तीकरिता एकूण १६ पुनर्वसन गृहे स्थापन करण्याकरिता निर्णय घेण्यात आला असून सदर शासन निर्णयामधील परीच्छेद १६ मध्ये पुनर्वसन गृहांची निवड करण्यासाठी राज्यस्तरीय समिती गठीत करण्यात आली आहे. तसेच या विभागाच्या दिनांक २९ जुलै, २०२४ रोजीच्या शासन निर्णयान्वये ३ पुनर्वसन गृहे स्थापित करण्यात आलेली आहेत. उर्वरित पुनर्वसन गृहे स्थापन करण्याच्या अनुषंगाने स्वयंसेवी संस्थामार्फत प्राप्त प्रस्तावापैकी ६ प्रस्ताव आयुक्त, दिव्यांग कल्याण आयुक्तालय, पुणे यांनी शासनास सादर केले आहेत. प्राप्त प्रस्तावांमधून सदर शासन निर्णयामधील परिच्छेद क्र.१६ (२) मधील (III) अन्वये मानसिक आजारमुक्त व्यक्तींसाठी पुनर्वसन गृहे यांची निवड करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :-

मानसिक आजारमुक्त व्यक्तींसाठी पुनर्वसन गृहे यांची निवड करण्यासाठी दिनांक ०१ सप्टेंबर, २०२३ च्या शासन निर्णयामधील परिच्छेद १६ अनुसार गठीत करण्यात आलेल्या राज्यस्तरीय निवड समितीची दिनांक ११ जून, २०२५ रोजी बैठक आयोजित करण्यात आली होती. सदर बैठकीत आयुक्त, दिव्यांग कल्याण आयुक्तालय, पुणे यांच्या दिनांक ११ मार्च, २०२५ रोजीच्या पत्रान्वये मानसिक आजारमुक्त व्यक्तींकरिता राबविण्यात येत असलेल्या योजनेकरीता शासनास पाठविण्यात आलेल्या एकूण ६ स्वयंसेवी संस्थांपैकी शासन निर्णय दिनांक ०१ सप्टेंबर, २०२३ व मॅटल हेल्थ केअर ॲक्ट, २०१७ मधील निकषांची पूर्तता करण्याच्या अधीन राहून खालील ५ स्वयंसेवी संस्थांची निवड करण्याची शिफारस केली आहे :-

अ.क्र.	जिल्हा	स्वयंसेवी संस्थेचे नांव	पत्ता
१.	ठाणे	जागृती पब्लीक चॅरिटेबल ट्रस्ट, पुणे	जागृती रिहॅबिलिटेशन सेंटर, प्लॉट नं.३७, सेक्टर ५, सिध्दीविनायक, तळोजा, फेज १, पेटली, नवी मुंबई-४१०२०८
२.	नागपूर	मानव विकास बहुउद्देशिय ग्रामीण सेवा संस्था, दत्तवाडी, नागपूर	मानव विकास प्रशिक्षण व पुनर्वसन केंद्र खापा (घुडन) ता. नरखेड, जि. नागपूर
३.	पुणे	किनारा वृद्ध व मतिमंद सेवा ट्रस्ट, कामशेत, पुणे	अहिरवडे, कामशेत, पुणे-४१०४०५
४.	पुणे	जागृती पब्लीक चॅरिटेबल ट्रस्ट, मांजरी फार्म ता.हवेली, जि.पुणे	सर्व्हे नं.२९, झगडे वस्ती, मांजरी बु.ता. हवेली, जि.पुणे
५.	पुणे	चैतन्य अर्जुन फाऊंडेशन, कोंढवा, पुणे	ज्ञानेश्वर कॉम्प्लेक्स, लेप्रसी हॉस्पिटल जवळ, सर्व्हे नं.४१/६ येवलेवाडी, कोंढवा बु.पुणे

२. राज्यस्तरीय समितीने केलेल्या शिफारशीस अनुसरून उक्त स्वयंसेवी संस्थाना मानसिक आजारमुक्त व्यक्तींकरिता पुनर्वसन गृहे चालवण्यासाठी शासन मंजूरी देण्यात येत आहे. दिनांक ०१ सप्टेंबर, २०२३ व मॅटल हेल्थ केअर ॲक्ट, २०१७ मधील निकषांची पूर्ततेच्या अनुषंगाने शासन निर्णय निर्गमित झाल्यापासून ०१ महिन्याच्या आत उपरोक्त संस्थांची, दिनांक ०१ सप्टेंबर, २०२३ च्या शासन निर्णयातील परिच्छेद १७ मधील निकषांची पूर्तता करून घेण्याची जबाबदारी आयुक्त, दिव्यांग कल्याण आयुक्तालय, पुणे यांची राहिल.

३. दिनांक ०१ सप्टेंबर, २०२३ च्या शासन निर्णयामध्ये परिच्छेद क्र.३ मधील तरतुदीनुसार-

अ) सदर पुनर्वसन गृहात प्रवेशाकरिता जात, धर्म, वंश, इत्यादींवरून कोणत्याही पुनर्वसन गृहाचे व्यवस्थापन भेदभाव करणार नाहीत

आ) जो रुग्ण शासकीय अथवा निमशासकीय मनोरुग्णालयातून मॅटल हेल्थ केअर ॲक्ट, २०१७ मधील कलम ८५ ते ९९ अन्वये मानसिक आजारातून मुक्त होतील व त्या मानसिक आजारमुक्त व्यक्तींना पुढील उपचाराची गरज नाही किंवा ज्या मानसिक आजारमुक्त व्यक्ती बेघर आहेत, किंवा ज्या मानसिक आजारमुक्त व्यक्तींना त्यांचे कुटुंबीय वा नातेवाईक यांनी स्वीकारणे हा सर्वोत्तम पर्याय असेल तथापि त्यांचे कुटुंबीय त्यांना स्विकारत नाहीत, अशा व्यक्तींकरिता संबंधित

प्रादेशिक मनोरुग्णालयाच्या वैद्यकीय अधिकाऱ्यांनी प्रमाणपत्राने पुनर्वसनाकरीता पात्र असल्याचे प्रमाणित केल्यानुसार संबंधित पुनर्वसन गृहाचे प्रमुख हे संबंधित मानसिक आजार मुक्त व्यक्तीस सदर पुनर्वसन गृहात प्रवेश देतील.

इ) सदर पुनर्वसन गृहात उपलब्ध जागांच्या प्रमाणात प्रवेश प्रक्रिया मर्यादित राहिल. संबंधित पुनर्वसन गृहात प्रवेशाकरिता जागा शिल्लक नसल्यास नजिकच्या विभागातील पुनर्वसन गृहामध्ये प्रवेश द्यावा.

ई) परंतु कोणत्याही परिस्थितीत खाजगी यंत्रणेमार्फत कोणत्याही मानसिक आजार मुक्त व्यक्तीला अशा पुनर्वसन गृहामध्ये थेट प्रवेश देता येणार नाही.

तसेच परिच्छेद क्र.१६ (२) मधील तरतुदीनुसार -

(I) शासन निर्णयात नमूद केलेल्या विहित मुदतीत सदरचा उपक्रम चालू करणे संबंधित संस्थेवर बंधनकारक राहिल. सदरचा उपक्रम विहित मुदतीत सुरू न केल्यास सदरची निवड कोणत्याही पूर्वसूचनेशिवाय विभागाकडून रद्द करण्यात येईल. त्यानंतर प्रतीक्षा यादीतील प्रथम, द्वितीय, तृतीय क्रमांकावर असलेल्या संस्थेस गुणानुक्रमे संबंधित पुनर्वसन गृह चालविण्यास देण्याची शासन स्तरावरून कार्यवाही करण्यात येईल.

(II) संस्थेची निवड झाल्यानंतर संस्था व शासनामध्ये पुनर्वसन गृहाच्या कामकाजाबाबत आयुक्त, दिव्यांग कल्याण यांचेमार्फत सामंजस्य करार करण्यात येईल.

(III) सदर प्रतीक्षा यादीचा कालावधी कोणत्याही परिस्थितीत एक वर्षापेक्षा जास्त असणार नाही.

(iv) निवड झालेल्या संबंधित संस्थानी उक्त दिनांक १ सप्टेंबर, २०२३ च्या शासन निर्णयातील परिच्छेद -६ प्रमाणे प्रवेशिताना आवश्यक सोयी-सुविधा, प्रशिक्षण इ. योग्य प्रकारे देण्याबाबत दक्षता घ्यावी. यासंदर्भात संबंधित संस्थेकडून कसूर झाल्यास त्यांची निवड रद्द करण्यात येईल.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आलेला असून त्याचा संगणक संकेतांक क्रमांक २०२५०९२२१४३६०१९९३५ आहे. हा शासन निर्णय डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने.

(रा.भा. गायकवाड)

अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

१. मा. राज्यपाल यांचे सचिव, राजभवन, मलबार हिल, मुंबई.
२. मा. मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय मुंबई.
३. मा. उपमुख्यमंत्री (वित्त व नियोजन) यांचे सचिव, मंत्रालय मुंबई.
४. मा. उपमुख्यमंत्री (नगर विकास) यांचे सचिव, मंत्रालय मुंबई.
५. मा.मंत्री, दिव्यांग कल्याण विभाग यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
६. मा. विरोधी पक्ष नेता, विधानसभा/विधान परिषद, विधानमंडळ, मुंबई.

७. मा.विधानसभा/विधान परिषद सर्व सदस्य, विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई
८. मा. मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
९. अपर मुख्य सचिव /प्रधान सचिव /सचिव, सर्व मंत्रालयीन विभाग, मुंबई
१०. आयुक्त, दिव्यांग कल्याण, आयुक्तालय, पुणे
११. सर्व जिल्हाधिकारी, जिल्हाधिकारी कार्यालय
१२. सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद
१३. सर्व जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद
१४. सहायक आयुक्त, दिव्यांग कल्याण, मुंबई शहर
१५. सहायक आयुक्त, दिव्यांग कल्याण, मुंबई उपनगर
१६. सर्व जिल्हा दिव्यांग सक्षमिकरण अधिकारी
१७. राज्यस्तरीय निवड समितीचे सर्व सदस्य (दिव्यांग कल्याण आयुक्तालयामार्फत)
१८. भारतीय जनता पार्टी, महाराष्ट्र प्रदेश, सी.डी.ओ.बॅरेक नं. १, योगक्षेमसमोर, वसंतराव नाईक चौक, नरिमन पॉइन्ट, मुंबई ४०० ०२१,
१९. इंडियन नॅशनल काँग्रेस, महाराष्ट्र प्रदेश, काँग्रेस (आय) समिती, टिळक भवन, काकासाहेब गाडगीळ मार्ग, दादर, मुंबई ४०० ०२५,
२०. राष्ट्रवादी काँग्रेस पार्टी, राष्ट्रपती भवन, फ्री प्रेस जर्नल मार्ग, नरिमन पॉइन्ट, मुंबई ४०००२१,
२१. शिवसेना, शिवसेना भवन, गडकरी चौक, दादर, मुंबई ४०० ०२८,
२२. बहुजन समाज पार्टी, महाराष्ट्र कमिटी, जनशक्ती हॉल, ग्लोब मिल पॅलेस, वरळी, मुंबई ४०००१३,
२३. भारतीय कम्युनिस्ट पार्टी, महाराष्ट्र कमिटी जनशक्ती हॉल, ग्लोब मिल पॅलेस, वरळी, मुंबई ४०० ०१३,
२४. भारतीय कम्युनिस्ट (मार्क्सवादी) पार्टी, महाराष्ट्र कमिटी, जनशक्ती हॉल, ग्लोब मिल पॅलेस, वरळी, मुंबई -१३
२५. महाराष्ट्र नवनिर्माण सेना, राजगड, मातोश्री टॉवर, शिवाजी पार्क, दादर, मुंबई - ४७०० ०२८,
२६. निवड नस्ती/दिव्यांग कल्याण-२.